

УДК 811.161.2'373.45

**ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У МОВІ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ (ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ДОСЬЄ АНГЛІЦИЗМІВ
БРИФІНГ, ФРІНДЖ)**

Архипенко Л.М.

Постановка проблеми. Лексико-семантична система мови сучасних ЗМІ найповніше відбиває зміни і стан української мови на певному синхронному зрізі. Кількість нових іншомовних слів, які увійшли в ужиток і засвоєні українською літературною мовою починаючи з 90-х років ХХ ст., досить значна (за підрахунками дослідника української лексики кінця ХХ ст. О. Стишова, вони становлять понад 33% від усіх інновацій). Інтенсивний приплив і функціонування, а також порівняно швидке засвоєння іншомовних входжень зумовлені загальними процесами європеїзації та інтернаціоналізації лексичного складу сучасних мов. Мова ЗМІ швидше, ніж мова інших жанрів, реагує на нові реалії і процеси у галузі політики, суспільного життя, науки, культури, спорту. Газети, журнали, телебачення мають найбільшу читачку та глядацьку аудиторію, „на суд якої” виносяться слова-запозичення, що позначають нові явища й поняття. Мовознавці відзначають особливо активне проникнення у мову преси кінця ХХ ст. саме неологізмів англійського походження. Це можна пояснити екстремальними причинами, основними з яких є, зокрема, економічні, суспільно-політичні, культурно-побутові, наукові, суспільно-психологічні. Адже починаючи з 1991 року це роки ліберальних реформ. Проголошена 24 серпня 1991 року незалежність України означала поєднання економічної реформи з політичними перетвореннями, демократизацією і гласністю. У промисловості і сільському господарстві зароджується орендний підряд і госпрозрахунок, кооперативні, індивідуальні та сімейні господарства. У політиці проводиться лінія на демократизацію, плюралізм, нове мислення. На часі стали радикальні заходи. Виникає розуміння необхідності послабити державний контроль над цінами й дати можливість розвиватися ринковим відносинам. У зв'язку з відпущенням цін на товари й послуги, зниженням митних зборів на імпортовані товари починається новий етап у житті України – зародження й розвиток ринку, ринкових відносин, становлення фінансових структур, розвиток банківської системи, інтеграція України в міжнародну ринкову систему, включення у глобальну комп'ютерну інформаційну систему Інтернет.

Цей етап характеризується й своїми типовими лексичними наборами, в яких нашу увагу привертають іншомовні слова, що прийшли з англійської мови (слідом за іншими вченими для їх позначення використовуємо термін „англіцизми”).

Кількість засвоєної останнім часом іншомовної лексики значна, й англіцизми, що функціонують у текстах мас-медіа, – це лише „верхівка айсберга”, де основна частина – спеціальна (частіше вузькоспеціальна) термінологічна лексика, частина якої виходить за

межі своєї функціональної сфери й використовується не тільки в мові засобів масової інформації.

Аналіз частотності вживання новітніх запозичень з англійської мови в україномовній пресі показує, що найбільш уживаними виявились англіцизми, запозичені для характеристики нових економічних відносин: *бізнес, бізнесмен, дилер, менеджер, офіс, офшор, лізинг, рієлтер, менеджмент, маркетинг, бартер*; англіцизми, які вживаються у сфері політичного життя: *брифінг, лобі, саміт, імпічмент*, а також слова, які належать до різних сфер діяльності: *спонсор, рейтинг, продюсер, моніторинг, тинейджер, кілер, іміджмейкер, комп'ютер, Інтернет, сканер, файл, байт*. Найчастотніші: *бізнес, бізнесмен, офіс, дилер, менеджер, комп'ютер, Інтернет, брифінг, спонсор, рейтинг*. Аналізовані запозичення можна кваліфікувати як неологістичну темпорально марковану лексику, яка перебуває в стані проникнення.

Наступний етап нашої роботи полягає у детальному аналізі англіцизмів *брифінг* і *фриндж*, для того щоб з'ясувати ступінь їх освоєння у мові української преси.

Появі слова *брифінг* в українській мові сприяли не тільки зміни у політичному житті України, але й суто лінгвальні причини:

- 1) необхідність у розмежуванні змістовно близьких, але все ж таки різних понять;
- 2) відсутність однослівного синоніма, що точно відображає певне поняття;
- 3) наявність в українській мові великої кількості іншомовних слів із компонентом *-инг (-ing)*.

Англіцизм *брифінг* уперше зафіксований у СІС 1985 р. як екзотизм, що позначав явище, властиве західним країнам. Але вже в 90-х роках це іншомовне слово вживається у контексті нашого життя: „*Головною темою вчорашнього брифінгу в Адміністрації Президента України, який провів прес-секретар глави держави Олександр Мартиненко, став указ про сплату збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операції купівлі-продажу нерухомого майна та послуг підприємств-операторів мобільного зв'язку*” (Урядовий кур'єр, 1999, №36-37, с.1).

Слово *брифінг* (англ. *briefing*) має в англійській мові два значення: „1) інструктивна або інформаційна нарада (часто для журналістів); 2) інструктаж, вказівка” [АУУАС, 1998].

Українською мовою слово запозичується у першому значенні: „інформаційна бесіда для журналістів” [ВТССУМ, 2001].

Близькими синонімами слова *брифінг* в українській мові є *п'ятихвилинка, інструктаж, прес-конференція*.

П'ятихвилинка – коротка виробнича нарада, збори [ВТССУМ, 2001].

Інструктаж (від слова інструктувати) – давати кому-небудь керівні інструкції [ВТССУМ, 2001].

Прес-конференція має значення „бесіда, зустріч державних, політичних, громадських, наукових діячів із представниками преси, радіо, телебачення з питань, що цікавлять широку громадськість” [ВТССУМ, 2001].

Порівнявши значення слів, ми можемо зробити висновок, що ці лексичні одиниці мають як загальну (інтегральну) семантичну ознаку „нарада, збори”, так і диференційні ознаки, що відрізняють їх одне від одного: „виробнича нарада для надання інструкцій і вказівок”, „для повідомлення інформації”. Слово *п'ятихвилинка* має вужче значення, ніж *брифінг*. Найближчими синонімами слова *брифінг* є *інструктаж* і *прес-*

конференція, але вони не тотожні, не є дублетами, оскільки слово *брифінг* має свою диференційну ознаку (коротка і важлива інформація), що відрізняє його від слів даної групи і дає можливість потрапити до синонімічного ряду проаналізованих слів. Отже, на лексико-семантичному рівні освоєння іншомовного слова англіцизм *брифінг* подолав початковий етап освоєння і має всі ознаки поглибленого етапу. Слово активно функціонує у писемному мовленні, уживається дикторами радіо і телебачення. „Учора в Адміністрації Президента України відбувся черговий *брифінг* за участю глави Адміністрації Володимира Литвина” (Урядовий кур’єр, 2000, №45, с.1).

У морфологічному відношенні англіцизм *брифінг* є на поглибленому етапі освоєння іншомовного слова. Він легко увійшов у мову, прийнявши всі категорії іменника, враховуючи і множину, та належить до великої групи слів англійського походження, які закінчуються на *-инг (-ing)*.

Із фонетичного боку слово *брифінг*, подолавши початковий етап освоєння, перебуває на поглибленому, бо *(нг)* у кінці слова не характерне для української мови, що є фонетичною ознакою іншомовності.

Запозичення слова *брифінг* доцільне. Воно перебуває на поглибленому етапі освоєння іншомовного слова і характеризується середнім ступенем адаптації на всіх рівнях мовної системи, хоча у словотвірному відношенні це слово поки що себе не виявило. І, мабуть, зараз дуже важливим фактором закріплення слова *брифінг* у мові є його поширення і вживання у мовленні пересічних носіїв мови.

Англіцизм *фриндж* з’явився у нашій мові зовсім недавно. Він не зафіксований у жодному зі словників української мови. Екстралінгвальними причинами запозичення цього слова є: 1) мода на іноземне; 2) бажання виділитися новим і незрозумілим, більш престижним словом; 3) необхідність у називанні західної реалії. Лінгвальна причина запозичення – відсутність однослівного синоніма для позначення західної реалії.

Слово *фриндж* (англ. *fringe*) в англійській мові має такі значення: „1) чуприна; 2) бахрама; 3) край; 4) група людей в організації чи політичній партії, які мають радикальні ідеї, з якими не погоджується більшість (радикальне крило в партії); 5) незвичайна, нетрадиційна вистава у театрі, нетрадиційний театр” [LDCE, 1997].

Українською мовою слово запозичується тільки в одному значенні – „незвичайна, нетрадиційна, шокуюча вистава в театрі, нетрадиційний театр” – як екзотизм для характеристики зарубіжного театру нетрадиційного епатажного спрямування: „Проте в морі вистав *фринджу* можна було децю „виловити”. Звичайно, „головна страва” *фринджу* – розвага. А сьогодні де розваги – там і секс” (Слобідський край, 2000, № 46, с.8).

Екзотизм *фриндж* не має однослівного синоніма в українській мові, а тільки описовий зворот „нетрадиційна, шокуюча вистава у театрі; нетрадиційний театр”: „На *фринджі* існують і гейські вистави (кажуть, їх близько 40), і спеціальна газета „Гей Скотленд”, що виходить у дні фестивалю, де друкуються рецензії на них. Але якщо вседозволеність *фринджу* сьогодні нікого не дивує, то „вільноці на елегантному і вишуканому міжнародному фестивалі – децю несподіване” (Слобідський край, 2000, № 46, с.8).

Англіцизм *фриндж* є екзонімом, і в разі закріплення реалії, що ним позначається, на українському ґрунті може перетворитися у запозичене слово. Але зараз слово

фриндж перебуває на початковому етапі освоєння й характеризується низьким ступенем адаптації на лексико-семантичному рівні.

На морфологічному, словотвірному й комунікативному рівнях, а також із погляду фонетики й графіки англіцизм *фриндж* перебуває на початковому етапі освоєння. Він не належить, як запозичені слова, системі мови-рецептора, не пов'язаний міцно з лексичною та граматичною системами української мови.

Висновки. Отже, процес освоєння іншомовного слова у мові української преси на різних рівнях мовної системи проходить нерівномірно, й англіцизмів „останньої хвили”, які були б повністю освоєні на всіх рівнях мовної системи, пропорційно до загальної кількості найновіших англіцизмів, порівняно небагато.

Список літератури

1. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.). – Харків, 2005. – 314 с.
2. Стишов О.А. Українська лексика кінця XX ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації). – Київ: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 288 с.

Словники

1. АУУАС – Англо-український, українсько-англійський словник / За редакцією Ю.О. Жлуктенка. К., 1998.
2. LDCЕ – Longman Dictionary of Contemporary English. Longma Group. 1997.
3. ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і головний редактор В.Т. Бусел.– К., 2001.
4. СІС, 1985 – Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука.– К., Гол. ред. УРЕ, 1985.
5. СІС, 2000 – Словник іншомовних слів / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін.– К.: Довіра, 2000.
6. СІС, 2000 – Словник іншомовних слів / Уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута.– К.: Наук. думка, 2000.

Поступила до редакції 29.08.2006 р.